

Ugrai István

„Mily szerető és nyíltszívű a magyar”

MÁRTON LÁSZLÓ: AZ ÁLLHATATLAN

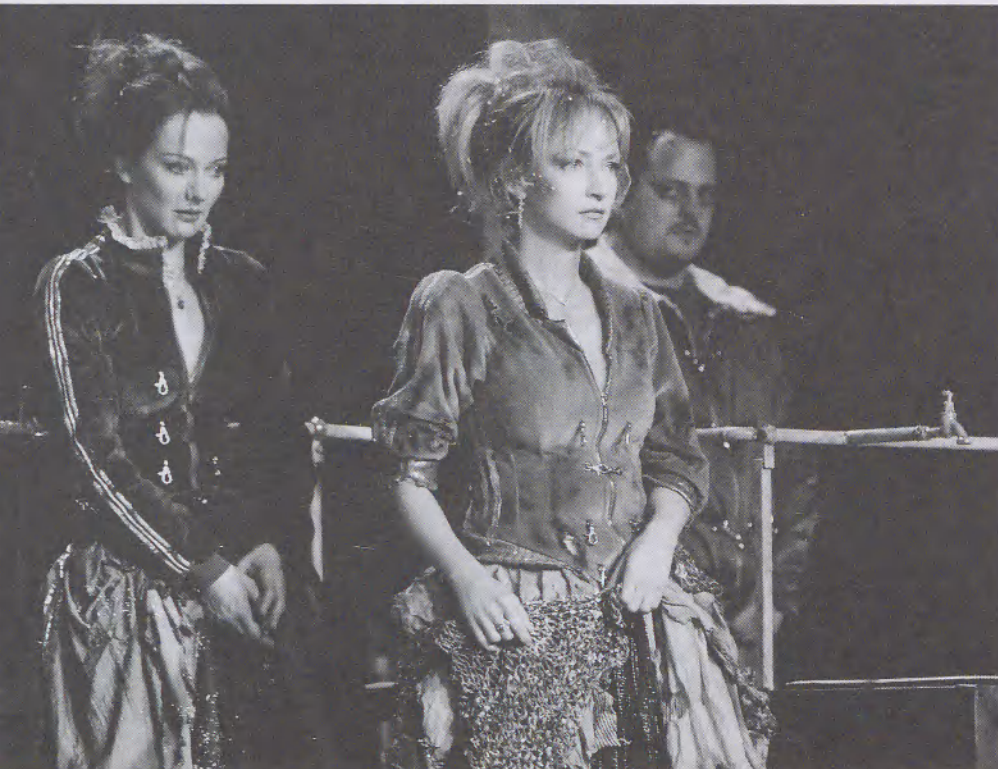

Safranek Károly
(Bocskai István),
Schruff Milán
(Báthory
Zsigmond)
és Görög László
(Carrillo Alfonz)

Talán egy lepusztult, lelakott és kirabolt SZOT-üdülő valamelyik balatoni kisvárosban: az épületből már csak a váz van meg, mindössze néhány horgolt függöny maradt egy-egy ablakon, bizonyosan tévedésből. Elrohadt radiátor, félig leszakadt neontestek, néhány mosogató és vízcsap emlékeztet a valaha volt sodró életre. Az egi Gárdonyi Géza Színház nagyszabású vállalkozása, Márton László Erdély bukásáról szóló drámatrilógiájának színpadra állítása második fejezetéhez érkezett, és az első rész, *A nagyratörő* háztető-kepe után Csanádi Judit ismét megtalálta azt a teret, amely a legplasztikusabban illeszkedik az okos, de következtelen és kapkodó fejedelem uralkodásának bemutatott időszakához. A történelmi játékot, melynek tárgya ezúttal a nép, vagyis

mi magunk, lépcsőházak veszik körül, bizonytalan alaphangulatot keltve a két oldalon ülő nézőkben. A bal oldalon a reménytelenség maga: egyetlen még élő, de már jócskán száradófélben lévő cserepes növény árválkodik, mintegy mutatva: az élet csak díszlet, és senki nem törődik vele.

A rendező, Csizmadia Tibor minden szempontból komolyan vette, hogy a három dráma végül is egyetlen, grandiózus történet: színészválasztásában is előre gondolkodott. Nagy Fruzsina az előadás kortalanságát közvetítő jelmezei is a kontinuitást képviselik, ötvözve a XVI. század végi feudális kor jellegzetes öltözékeit a XXI. század mesterségesen kevert színeivel, rikító szimbólumaival, megkülönböztetve rangot és politikai nézeteket (a militaristának mutatkozó

Mészáros Sára (Löbl Terézia),
Bozó Andrea (Krisztierna) és
Mészáros Máté (Geszti Ferenc)

Gál Gábor felvételei

gúsítása felszámolja azokat a hangsúlyokat, melyek alapján eldönthető lenne: a beszélő mit is állít valójában”),* másrészt ezzel általános érvényű szatírját adja a popularitástól és demagógiától sem idegenkedő „megmondóembereknek”, legyenek azok médiasztárok vagy politikusok – Kaszás fényjátékkal is felerősített hatású, vak Michael Jacksonba oltott Kaszszandraként jövendöl kataklizmát.

Bár *Az állhatatlan* alapvetően a Zsigmond–Jósika–Geszti háromszög köré épül, Jósika tehe-

Bocskai ruháján vörös, míg a konzervatívabb erdélyi fejedelmekén barna színek vannak, az uralkodó pedig – érzékeltetve más-világiságát – futballmez-sárgába van öltöztetve), de már mindegyikük ruhája vértől és mocsoktól iszamós, ahogyan elmerülnek a hatalmi politika és az öldöklés rutinjában.

Bocskai István kapitány, aki talán a leginkább igyekszik az eseményeket „kívülről nézni”, vállalja magára a moderátor szerepét, és ismerteti, mi történt az előző részben. Ez a sajátos „szappanoperai-ság” megfigyelhető abban a rendezői attitűdben is, amely nem él a párhuzamos szerkesztés lehetőségével: mindig lineárisan követik egymást az események. Minden bizonnyal azért, hogy az amúgy igen szellemes és láttató, ugyanakkor komoly belső referenciahálót képező hasonlatokkal és metaforákkal tűzdelten archaizált szöveg eljusson a befogadóhoz, ugyanakkor azonban a túlzott szövegkoncentráció, az információk záporozó mennyisége időnként „kikapcsolja” a nézőt.

A darab sokáig a történelem és a történelmi kulissza egymástól teljesen különböző síkjain mozog, amelyek csak Geszti elárulásakor folynak egybe, emiatt eléggé nehéz elsőre „átlátni” az előadáson. A rendező és Radnóti Zsuzsa irodalmi munkatárs talán túl kesztyűs kézzel húzott: Márton nagyon sok olyat elmondhat szereplőivel a drámában, amit színpadon érzékeltetni is lehetne. Az egészen kiváló képet mutató egri társulat színészei ezt a dagályosságot szerencsésen kezelik, és meglehetősen biztonsággal bontják ki a textus minden rétegét, a didaxist ironiával, az emocionális indulatot stilizálással egyensúlyozva. Így egészíti ki az archaizált szöveg súlyos komolyságát az ábrázolás humoros, emberi síkja. Ebben Kaszás Gergő megy a legtovább: az unitárius püspök, Thoroczkay Máté szerepében egyrészt érvényesíti H. Nagy Péter megfigyelését („a főszöveg és a hivatkozás egyenran-

telenségre kárhoytatása miatt valójában két főszereplője van: a fejedelem, aki ekkorra már elhitte magáról, hogy vakmerősége bátorság (ezt időlegesen a tények is mintha visszaigazolták volna), s meggyőződése, hogy az ország java és érdeke azonos a sajátjával; illetve a pártütést szervező Geszti Ferenc, aki megbízik a mellé csatlakozó, hozzá hasonló urakban, azok viszont rögtön el is árulják. Azon az alapvetően demagóg üzeneten túl, hogy a hatalomban nincsenek állandó értékek, a székelyek lázadásának története (Zsigmond maga mellé állítja őket egy olyan ígérettel, melyet aztán „a szó elszáll” alapon visszavon, és szabad mészárlást enged a saját érdekeiket védő főuraknak) a történelem örök érvényű leckéinek egyikét tárja elénk: a gátlástalan hatalmi harcok következtében egy ponton túl éppen az vész el, ami miatt a harc folyik, és az ország olyan lesz, mint a szakszervezeti üdülő romjai. A nemzet szétforgácsolódott, ahogyan a fejedelem személyisége is erodálódott a viaskodásban. A valódi tragédia az, hogy a hatalomért küzdők nem emiatt fordulnak ellene; pontosan tudható, hogy ők ugyanezeket a hibákat követnék el, ráadásul belőlük hiányzik az az intellektuális készség, ami Zsigmondnak viszont sajátja.

Schruff Milán továbbra sem klasszikus uralkodónak, hanem öntörvényű zseninek ábrázolja Zsigmondot. Döntéseit határozottan és keményen adja környezete tudtára, latens érzelmessége, ölelésekben megmutatkozó kisfiús érzelmekitörései azonban betekintést engednek bizonytalanságaiba. Értelmezésében a fejedelem valódi doppelgänger-figura, alakításába a homoszexualitást, a skizofrénia jeleit, a kétségek közti órlődést, de az idealizmust is finoman beleszővi, ugyanakkor minden pillanatában érezteti egyrészt a magányát, másrészt a *játékost*. Mészáros

**Tiszatáj*, 1995. június, 85. o.

Máté Gesztije ezzel szemben sokkal kisebb formátumú figura: egyszerű politikus, aki körmönfontnak és ravasznak hiszi magát, csupán azzal nem számol, hogy összeesküvő társai ugyanolyan gátlástalanok és kisszerűek, mint ő maga. A társulat többi tagja remek ensemble-játékkal teremti meg a közeget ehhez az összecsapáshoz, közülük is kiemelendő a tragikus sorsát felemelt fejjel viselő, kemény Krisztierna szerepében Bozó Andrea, valamint Venczel Valentin (Kornis Gáspár) és Görög László (Carillo Alfonz).

Csizmadia keze alatt Márton történelmi drámája nem hangzatos tanmesévé, kétes hitelességű aktuálpolitikai röpirattá, hanem valódi szellemi krimivé vált, amely természetesen nem mentes az áthallástól sem, de mindvégig sikerül úgy finomnak és diszkrétnek maradnia, hogy mégis keményen, élesen és határozottan mutatja, *egészen pontosan mennyire* „szertető és nyíltszívű a magyar”.

Sz. Deme László

Vodka- Kremllel halni meg

HÚ, DE MESSZE VAN PETUSKI!

Petuski közelebb van, mint gondolnánk. Bár Venyegyikt Jerofejev regényének főhőse – vagyis saját maga – soha nem jut el a boldogságos Petuskiba, valójában mindig is ott imbolyog alkoholos boldogságában, s így mi is nekivághatunk bátran, ha kíváncsiak vagyunk, csak ne a volt Szovjetunióba induljunk, hanem a sarki kocsmába, vagy ha van, még jobb egy talponálló. Feltűnés nélkül vegyülhetünk korsó sörrel, felesekkel, a mámor lényege ugyanis az ivás folyamatossága, ennek az egzotikusnak egyáltalán nem mondható észlelésnek egzotikus hosszúságú kitartása, ahogy Venyicska is teszi a *Moszkva – Petuskiban*. Derekasán öntözni a reménytelenséget gyömbéres, meg korianderes, meg az ég tudja, miféle vodkával: hamisítatlan orosz hangulat. Jerofejev sem igen tehetett mást, hiszen a szocialista rezsim számkivetette magából, ráadásul odahaza, ami a szerencsétlenséget csak tetőzhette, és mégis, az elkeseredett, élethosszon át tartó szlopáláson könnyed humor tör át regényében, a szürke szovjet

MÁRTON LÁSZLÓ:
AZ ÁLLHATATLAN
(Gárdonyi Géza Színház, Eger)

Díszlet: Csanádi Judit. **Jelmez:** Nagy Fruzsina. **Zene:** Melis László. **Irodalmi munkatárs:** Radnóti Zsuzsa. **Fény:** Bányai Tamás. **Rendezőasszisztens:** D. Katona Mária. **Rendező:** Csizmadia Tibor.

Szereplők: Schruff Milán, Görög László, Nagy András, Mészáros Máté, Safranek Károly, Kaszás Gergő, Bozó Andrea, Mészáros Sára, Vajda Milán, Venczel Valentin, Tunyogi Péter, Blaskó Balázs, Pálfi Zoltán, Ötvös András, Járó Zsuzsa, Sata Árpád, Kelemen Csaba, Rácz János, Bányai Miklós, Vóko János, Fehér István, Várhelyi Dénes, Pálfi Zoltán, Szívós Győző, Tóth Levente, Lisztóczi Péter.

Homonnai Katalin (Mása), Tamási Zoltán (Venyicska) és Kakasy Dóra (Olga)

világ felragyog, és szellemdús menüettet jár az alkoholmámorban. „Mintha mi mindannyian részegek volnánk – magyarázza Venyicska az Istennek –, csak ki-ki a maga módján, egyikőnk többet ivott, a másik kevesebbet. És ez mindenkire másképp hat: az egyik a világ szemébe nevet, a másik sír a kebelén. Az egyik már kihányta magát és jól van, a másikra még csak most jött rá a hányinger. És én? – hát én aztán igazán sokat ittam már, és mégsem volt semmi hatása, egyetlenegyszer sem nevettem jóízűen, és egyszer sem hánytam el magam. (...) mindenkinél józabb vagyok...” Ha ezt az 1970-es években olvastam volna, mikor megírása után szamizdatban terjedt a regény, akkor bizonyára beleborzongok a burkolt